Published and distributed under permit (No. 781), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of Jersey City, New Jersey. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ РІК XXX. Число 77. Джерзи Сити, Н. Дж., второк, 4. цвітня, 1922. VOL. XXX. No. 77. Jersey City, N. J., Tuesday, April 4, 1922. THREE CENTS

КРАЙНА ПОРА КІНЧИТИ ПОЗИЧКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ!

6,000 КОПАЛЕНЬ ВУГЛЯ НЕ ПРАЦЮЄ

ІНДІЯНОПОЛИС, Індіяна, 1. цвітня. — Страйк понад пів міліона майнерів вугля був нині в повнім розгарі. Як заявляє канцелярія майнерської юнії, страйк осягнув такі розміри, яких юнія собі бажала.

Страйк почався офіціяльно одну мінуту після 12-ої години в опівночи з пятниці на суботу. Через відхід робітників відразу перестало працювати понад 6.000 майн. Лише півтора тисячі копалень працювало в суботу. Сих півтора тисячі копалень се копалні в Новій Шкотії, котрих страйк не зачіпив, та майни в Кентакі, де робітнича юнія ще давнійше зробила з властителями угоду, яка обовязує на цілий рік.

В усіх 6,000 майнах робітники пішли з роботи спокійно, як до сього закликали урядники юнії. Через цілий перший день не чути було про ніяке насильство, хоч вороги зорганізованих робітників старалися причепити майнерам вину за постріленне одного майнера коло Блумберг в стейті Пенсилвенія, на котрого хтось стрілив з укриття і котрий самий не знає свого напасника.

СЕНАТОР ОСТЕРІГАЄ ВЛАСТИТЕЛІВ КОПАЛЕНЬ

ВАШІНГТОН, 1. цвітня. — Сенатор Бора, голова сенатового комітету для виховання і праці, видав осторогу до властителів копалень, що як вони не полагодять в як найкоротшім часі свого непорозуміння з робітниками так, як сього вимагає публичний інтерес, то суспільність готова піднести домаганне, щоби копалні вугля перебрати на власність всего народа. Суспільність не позволить, щоби сей важний промисел організовано далі так, як се було досі.

ТКАЛНІ В ЛОРЕНС НАЙМАЮТЬ СТРАЙКОЛОМІВ

ЛОРЕНС, Месечузетс, 1. цвітня. — Ткалняні фабрики в Лоренс почали послідними днями наймати богато страйколомів та роблять зусилля почати робити повний час. Пробували вони се зробити в суботу, але мимо їх зусиль їм се не вдалося, мимо сього, що коло фабрик стояло через дощ та плюту лише дуже мало пикет. Тепер заряди фабрик заявляють, що вони почнуть роботу в понеділок.

АРЕШТ СТРАЙКОВИХ ПРОВІДНИКІВ

ПРОВІДЕНС, Ровд Айленд, 1. цвітня. — Цивільні власти в порозумінню з військовою командою стейтових військ, висланих для удержання порядку в страйковім окрузі над рікою Потакет, видали недавно правила про пикетованнє, котре викликало супротивленне зі сторони страйкарів.

Правила сі постановляють, що страйкова пикета перед фабрикою може мати найбільше троє людий та що вона не сміє переходити так званої „мертвої лінії", начеркненої кількасот стіп від брами. Щоби примусити суд рішати про правність таких постанов, провідники страйку Томас Гароп, голова страйкового комітету в долині ріки Потакет, та Джан Фленеген, член сього комітету, перейшли „мертву лінію" і далися арештувати військовим властям. На слідуючий день по арештованя їх випущено на волю за кавцією 500 долярів від особи.

АМЕРИКАНСЬКИЙ УРЯД НЕ ХОЧЕ ПОМАГАТИ ВІРМЕНАМ

ВАШІНГТОН, 1. цвітня. — З Парижа донесено, що вірменська місія думає протестувати до уряду Злучених Держав проти недавного рішення аліянтів перенести справу Вірменії під власть Ліги Народів на основі перемін, які недавно пороблено в севрськім договорі в умові з турецьким урядом. Американський уряд заявив покищо неофіціяльно, що він не буде відповідати на ноту арменської місії, даючи тим до зрозуміння, що він ніяк не думає мішатися до европейських та азійських справ. Американський уряд уважається вповні управненим заняти таке становище тому, що він не виповідав війни Туреччині.

ҐЕНЕРАЛ СЕМЬОНОВ ПРО ЦІЛИ СВОГО ПРИЇЗДУ ДО АМЕРИКИ

ВАШІНГТОН, 1. цвітня. — В своїй заяві про цілі свого приїзду до Злучених Держав ґенерал Семьонов, наслідник Колчака в проводі анти-большевицькою кампанією в Сибірі, заявив, що приїхав сюди нате, щоби зацікавити два міліони російських втікачів в „мирній революції", яка йде в Сибіри, а котра має на цілі повне увільнення сього краю зпід впливу большевиків. Ґенерал везе зі собою цілий плік актів, які мають бути просьбами ріжних сіл та міст Сибіру увільнити їх зпід власти большевиків. Ґенерал каже, що вони зірвуться зараз до боротьби, як лише дістануть запевнення помочи від іміграції. Ся поміч мусить бути економічна. Він заявлявся за федерацією сибірських народів, з котрих кождий мавби мати свою національну територію і осібний національний уряд. Він перечив, немовби стояв на службі Японців або когонебудь другого. Семьонов думає задержатися у Вашінгтоні кілька днів; потім їде до Ню Йорку, де має всісти на корабель і поїхати до Франції.

ПАЧКАРСТВО ІМІҐРАНТІВ

ТАМПА, Фльорида, 1. цвітня. — Один урядник цлового уряду заарештував на острові Анклоте, що лежить в Мексиканськім Заливі, 21 іміґрантів, котрі старалися перекрасти до Злучених Держав відай з котрогось порту в Західній Індії. Арештованих доставлено до сього міста. Є межи ними одна жінщина. Після народности, вони Греки, Еспанці та Німці. Уряд припускає, що пачкарі обіцяли перевезти їх до Злучених Держав, але з якоїсь причини покинули на острові.

ФАРМЕРСЬКА ПАЙКА В ПРИБУТКАХ АМЕРИКИ

Під таким заголовком печатається і має скоро вийти дальша частина великої праці американського „Бюра для економічних дослідів" присвяченої дослідам над походженнєм і поділом національного богацтва і прибутків Злучених Держав. В тій другій частині переведено точний аналіз тої участи, яку американське хліборобство приймає в творенню доходів країни, і тої пайки, яку воно з них одержує і одержувало на протязі послідного десятиліття 1910-1920. Показується, що за вимком трех літ 1917-1919 на долю американських фармерів припадала все менша частина національного прибутку, як належалобся їм їхньому числу, що і в тих трех роках особливо добробуту фінансова продуктивність хліборобства тільки порівнялася з пересічною продуктивність всіх инших індустрій і що врешті кріза 1920-го року понівечила всі здобутки поперденних лів та звела фармерські заробітки до такого ступня, на які вони ще ніколи не стояли. Фармери, в числі 6.450.000 голов, творять 16% або мало не шесту частин всего заробляючого населення Америки, та проте в роках 1910-1916 вони одержували восьму, лиш трохи більш як восьму або навіть менш як восьму частину всего пробутку країни. Від 1917 до 1919 фермерські доходи були приблизно такі як пересічні доходи инших індустрій; на фармерів припадала шеста або навіть трохи більше як шеста частина національного пробутку. В 1920-ім році американські фармери, значить шеста частина населення, одержали лиш не цілу девяту частину усіх доходів Америки. В долярах воно представляється так, що з 66 біліонів долярів приблизно) зароблених чи зиськаних всім населеннєм Злучених Держав в 1920-ім році фармерам дісталося лиш трохи більше як 7 біліонів. Формально се була-б сума більша як їхні заробітки в 1910-ім році, та вартість доляра зменшилася до того, що фактично фармерські пробутки в 1920-і році були богато менші як десять літ тому.

200,000 РУБЛІВ ЗА 1 РУБЕЛЬ.

ПРАГА, столиця Чехословаччини, 2. марта. — Большевики означили 200.000 своїх паперових рублів за один царський срібний рубель.

ПЕРЕДАЧА МАЙНА ПОЛЬЩІ.

Як подає „Комуніст", совіти передали Польщі архів „присутствія по губернським і крестьянським делам бив. Царства Польського", а музейна комісія російсько-польської делеґації ухвалила передати Польщі 21 образів маляра Бернарда Белльосто.

ВІДШКОДОВАННЄ ЗА ТИФ.

Апеляційний Суд в Індіяні рішив, що хорба тифу, якої робітник набавився пючи в фабриці нечисту воду, є „каліцтвом заподіяним нещасним випадком при роботі" і що робітник може домагатися за неї винагороди на основі закона про робітниче відшкодованнє. Компанія обовязана заплатити відшкодованнє тому, що в тім випадку вона достарчувала робітникам води до питя, від якої власне один з них заразився тифом.

ПОСТУП В БОРОТЬБІ З СУХОТАМИ.

„Американське товариство для боротьби з сухотами" (Нешнел Туберкилосіс Асосіейшен) оповіщає, що за сімнайцять літ своєї діяльности воно змогло зменшити на половину тяжку смертність від „біолї заразп". В 1904-ім році, коли товариство зорґанізовано, на кождих 100.000 голов населення припадало ще 200 випадків смерти від сухіт за один рік. В 1921-ім році смерть забирала вже лише 100 сухітників з кождої сотні тисяч мешканців Америки, або-ж цілу половину менше. Той успіх завдячується з одного боку поширеному знанню гиґієни серед загалу населення, а з другого улегшенню лічення для тих, що вже занедужали. Коли сімнайцять літ тому в усіх американських шпиталях і лічницях було лише яких 10.000 ліжок для хорих сухотами і лиш яких 5-6 клінік призначених виключно для них, то тепер туберкульозних клінік є вже близько 600 і шпитальних ліжок для паціентів-сухітників поверх 60.000. За сімнайцять літ своєї діяльности товариство поширило дуже богато популярно-наукової літератури присвяченої ріжним питанням медицини і гиґієни, між иншим тепер видало в сімнайцяти ріжних мовах (также в українській) циркуляр п. з. „Пізнайте свого ворога „сухоти", в котрім коротко зібрано головні правила як заздалегідь зарадити хоробі і як занедужавшому треба взятися до лічення. „Товариство для боротьби з сухотами" просить всіх, хто хотівби поширити той циркуляр, звернутися до котрої-небудь з стейтових організацій товариства, а вона вишле йому даром бажану скількість примірників.

НЕПОРОЗУМІННЯ В КОМІНТЕРНІ

Підчас засідання Комінтерну в Москві виявилась велика ріжниця поглядів поміж італійськими делеґатами, що протестували проти нової тактики большевиків і московськими комуністами, що обстоювали за необхідність нової політики. (Рпр.).

БЕЗРОБІТТЄ В АМЕРИЦІ.

Тяжка хвиля „індустріяльної депресії", що отсе вже два роки тому вдарила на Америку і викинула міліони робітників з роботи, починає помалу відливати, та ще тільки дуже помалу, — як показують звідомлення державних бюр посередництва праці з послідних трех місяців. Сего року також як і попередного сотні тисяч безробітних приходили до тих бюр шукати за роботою, та роботи не було навіть для половини, хоч і з кождим місяцем відносини потрохи поправлялися. На кождих сто „джабів" зявлялося в місяци січни 226 аплікантів, в лютім 205, в марті 194. Від початку року приблизно 245.000 безробітних дістало вже роботу, так що коли допустити, що в січни в усій Америці 3,500.000 робітників ходило без праці, так і тепер ще безробітних лишилося поверх три міліони.

РОДИЧІ УДУСИЛИ І СПАЛИЛИ СВОЮ ВЛАСНУ ДИТИНУ.

На днях стане перед наглим судом в Сяноку один селянин з жінкою з села Угерець. Цілий злочин тих обжалованих нагадує казку або сензаційну кінотеатральну драму. Одного дня продав один селянин з сяніцького повіту пару волів за 100 тисяч марок і вертав з 14-літним сином до дому. По дорозі напав на нього обжалований і замордвав сокирою. Малий син убитого втік і дивним припадком натрафив по дорозі на дім убійника свойого батька, де заночував, не маючи змоги в ночі дійти до дому. В ночі повернув до хати господар і сказав жінці, що справа йому не вдалася, бо хоч гроші ограблені, то син убитого втік і певно видасть його жандармерії. На це сказала йому жінка, що той самий хлопчина ночує у її хаті і що його треба замордувати. Хлопець, зачувши це, скрився під ліжко, а селяне через помилку в темноті задусили власного сина та спалили його в печі. Нещасному хлопцеви удалося втечи з хати. По дорозі задержав його жандарм, а що він переляканий не хотів спинитися, то жандарм стрілив до нього, але на щастє не ранив його. Хлопець оповів, що сталося і того самого дня злочинців арештовано.

ПОСИЛАВ ДО СЕБЕ ГРОШІ.

На днях арештовано під Львовом Яна Бжезіну, бувшого почтового функціонаря, який на спілку з другим (ще не висліджени) почтовцем фалшвав грошеві перекази, вимазуючи імена властивих адресатів і вписуючи свою адресу на фальшиве назвиско Казимир Міхалоскі. Тим робом він побрав 50 тисяч марок.

БУВШИЙ АВСТРІЙСЬКИЙ ЦІСАР КАРОЛЬ ГАБСБУРҐ ПОМЕР НА ВИГНАННЮ НА ОСТРОВІ МАДЕЙРІ

ПОМЕР В 34-ІМ РОЦІ ЖИТТЯ.—ОСТАВИВ ВДОВУ І 6 ДІТИЙ.

ФУНЧАЛ, остров Мадейра, 1. цвітня. — Кароль І. Габсбурґ, бувший цісар Австрії і король Угорщини, помер тут нині о год. 11.30 передполуднем на запелення легких (легень), на яке терпів від тижня.

Покійний задержав був притомність аж до останньої хвилі життя. Помер в присутности жінки Зити, котра не відступала від його постелі, і найстаршого, 10-літнього сина Франца Йосифа Отта.

Коли вже Зита бачила, що стан здоровля її чоловіка критичний, просила лікарів, щоби передали йому її крови, але лікарі відмовились сеї операції і він помер.

Тіло Кароля буде забальсамоване й імовірно буде перевезене до Австрії, до родинного гробу в церкві Капуцинів у Відні.

МОНАРХІСТИ НА ПОМІЧ ВИГНАНОМУ ГАБСБУРҐОВИ

ВІДЕНЬ, 1. цвітня. — Коли монархісти у Відні і в Будапешті дізнались були, що Кароль з родиною бідує на вигнанню і живе у звичайному наемному домі на горішньому поверсі, а опісля, що ще й тяжко занедужав, стали були для нього збирати жертви. Мадярські аристократи давали пяту частину свого майна; а аристократки продавали дорогоцінности на дар для нього. Ґраф Юлій Андраші продав славний образ Ремерандта за 300,000 франків, щоби помогти Кароліви і родині.

З Відня вислано до Функал лікаря спеціяліста, котрий давнійше був придворним лікарем, але він не вспів вже прибути впору і вся поміч хорому була спізнена.

ВІДЕНЬ І БУДАПЕШТ ЗВОРУШЕНІ СМЕРТЮ БУВШОГО МОНАРХА

ВІДЕНЬ, 1. цвітня. — Сьогодня пізним вечером прийшли сюди телеґрафічні вісти з Фунчал, на острові Мадейрі, які рознеслись по місті у надзвичайних виданнях.

Вість про смерть бувшого монарха зробила на населенне міста велике враженнє. Публика збиралась масами по улицях і говорила про смерть Кароля.

Тесаме ділялось і в Будапешті.

Богато людий в обох столицях бувшої наддунайської монархії плакало.

ЗИТА МОЖЕ ВИЇХАТИ З ОСТРОВА МАДЕЙРА

ПАРИЖ, 2. цвітня. — Аліянтська Конференція Амбасадорів в Парижі постановила, що Зита може з дітьми покинути остров Мадейру і жити, де схоче. Вигнанне, на погляд конференції, було присуджене тільки особисто Каролеви.

Вгадують, що Зита останеться ще у Фунчал через два місяці, бо до двох місяців має народитись її 7-ма дитина. Потім поїде до Европи.

МАДЯРСЬКІ МОНАРХІСТИ ХОТЯТЬ, ЩОБ ЗИТА БУЛА КОРОЛЕВОЮ УГОРЩИНИ

ВІДЕНЬ, 3. цвітня. — Угорські монархісти в Будапешті заявляють, що Зита не є вдовою по угорському королю, але таки королевою, бо в грудні, 1916, її короновано разом з чоловіком в Будапешті старинною короною св. Стефана.

Вони були би за проголошенням Франца Йосифа Отта правним наслідником корони св. Стефана, з тим, щоби до часу його повнолітства (коли він мати-ме 18 літ) правила його мати Зита.

БАЛФОР АНҐЛІЙСЬКИМ ШЛЯХТИЧЕМ

ЛОНДОН, 3. цвітня. — Британський король Юрій надав Артурови Дж. Балфорови анґлійський шляхотський титул ерла. Тепер він буде членом палати лордів.

МОСКОВСЬКІ БОЛЬШЕВИКИ ХОТЯТЬ ЗАБРАТИ З КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ ДВІ МІТРИ, ВАРТОСТИ 25 МІЛІОНІВ ДОЛЯРІВ

КИЇВ, столиця України, 1. цвітня. — Московські большевики хотять на підставі свого розпорядку про конфіскату церковних дорогоцінностий забрати із старинного українського монастира Києво-Печерської Лаври дві давні дорогоцінні мітри, які представляють велику вартість, і продати їх на закупно поживи.

М. Серафімов, котрий є большевицьким комісарем внутрішніх справ на Україні, і котрого назначено наставником при конфіскованню церковних скарбів в церквах і монастирах в Києві, вислав телеграму до Леніна в Москві, в якій повідомляє його, що як забере дві мітри з Києво-Печерської Лаври і продасть їх за $25,000,000, то можна би купити на якийсь час поживу для голодних на Україні і на Горноморю. Він каже, в сій телеграмі, що ті дві мітри оцінено на таку суму ще в 1870 році. Вони є з чистого золота і важать кілька фунтів, а виложені великими діямантами рідкої білости та іншими дорогими каміннями.

УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ! БОРОНІТЬ РІДНИЙ КРАЙ! КУПУЙТЕ БОНДИ ПОЗИЧКИ ГАЛИЦЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА!

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА.	
Three cents the copy.		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сити і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

[illegible] адреси платиться 10 центів.

Телефон „Свободи": 493 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1888 Montgomery.

[illegible] оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

Крайна пора кінчити Позичку Національної Оборони!

УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДИ, ТОВАРИСТВА І ГРОМАДЯНИ:—

ПОДБАЙТЕ, ЩОБИ МОЖЛИВО ЯК НАЙСКОРШЕ ДОПОВНИТИ І ПЕРЕВЕРШИТИ 100,000-ну УКРАЇНСЬКУ ПОЗИЧКУ В АМЕРИЦІ!

НА СЛАВУ АМЕРИКАНСЬКИМ УКРАЇНЦЯМ І НА ПОБІДУ РІДНОМУ КРАЄВИ!

ШКОЛА ЧИ ТЕАТР?

Коли большевика притиснуть в дискусії до кута, то він як послідної дошки ратунку хапається большевицького шкільництва. Тут вони можуть покликатися на відвідувачів большевицької Росії яко на доказ, що шкільній дітворі в Росії поводиться так гарно, як ще ніколи так не поводилося. Мовляв, вони добре одіті, добре відживлені, чисті, харні, вдоволені. Мовляв, большевицькі комісарі собі кусок хліба від уст відоймають, щоби лише нагодувати, прибрати, вдоволити дітий, ту будучність великої, свобідної Росії. Такі думки про большевицьку Росію ширили не лише большевицькі пропаґандисти, але й люди, котрі не скривалися з критичними поглядами про большевицький уряд. Навіть відомий анґлійський учений Бертранд Расел, що був загорілим прихильником большевиків, поки не став такимже завзятим їх ворогом, побачивши їх на власні очи, не міг знайти плями в їх поступованню супроти дітий.

Потреба було аж жінки, щоби відкрити світови правду про большевицьку школу. Дивуватися сьому нема чого, бо жінки через своє розуміннє дітий і спочуття для них, загалом можуть краще відкривати, як поводиться дитині, як мущина, котрого обходить і бизнес і політика і все инче, лише не дитина. Тому хто знає, чи з усего, що Ема Ґольдман написала після свого виїзду з Росії, найбільшої вартости не має то, що вона пише про долю малих дітий.

Вона зовсім не перечить, що в большевицькій Росії є щасливі діти, що там є гарно построєні школи, де є ситі, одіті, обуті, огріті, вдоволені діти. Вона сама бачила на власні очи таку школу зараз при вступі на російську землю. Поміщена вона була в „Готелю Европи", одній з найелеґантнійших колись гостинниць Петрограду. Просторі комнати, прекрасні свічники, виставна обстанова. Діти чисті, гарно удержані вигідні, здорові, добре відживлювані. Школа під постійним доглядом лікарів. Кухня аж світиться чистенькою посудою. Просто каплиця, не школа. Кождого приїзжого до Петрограду чужинця брали до сеї школи подивитися, як большевики розуміють шкільництво. Так і називалася вона „показательная школа", себто взірцева.

Приїзджаючі гості навіть не знали, яка страшна правда криється за сею гарною школою. Приїзджаючи до Росії на кілька днів або й тижнів, вони звичайно не мали нагоди розглядатися по других школах. Вони лишалися під гарним вражіннєм петроградської взірцевої школи і вертали домів в твердім переконанню, що всі школи в Росії подабають на „показательну школу" в Готели Европи в Петрограді і що всі діти в Росії такі щасливі, як діти сеї школи. Ема Ґольдман певно булаби теж вернула з таким вражіннєм, якби учителі і учительки, з якими вона стрінулася, не зробили її остроҗною в робленню загальних заключень, а природне стремліннє до пізнання всеї правди не попхнуло її заглянути теж в другі школи. Постановила розслідити справу. Труд оплатився. Пізнала до ґрунту большевицьку шкільну систему. Показалося, що „покозательная школа" в Готели Европи в Петрограді не є звичайною школою в Росії. Таких шкіл, як вона є лише кілька. Вона уряджена большевицьким урядом виключно в пропаґандистичних цілях. Вона на те поставлена, щоби приводити до сих чужих гостий: заграничні місії, делеґації, ґазетярів, і показувати їм, як виглядає школа в большевицькій Росії. Вона обчислена свідомо на обман заграниці.

Дійсна, звичайна, пересічна російська школа зовсім не така, як „показательная школа". Вона неопалена, брудна, нехарна. В ній діти нечисті, немиті, голодні, холодні, нещасні. В них панують нужда, голод, пошести. В них учителі і учительки учуть серед страшної шпіонської комуністичної атмосфери, яка вбиває і учителів і учеників. В них не вживають нових способів навчання, але послугуються старосвітськими; декотрі большевики не вибили собі з голови навіть ще назадницького погляду, що уважає декотрі діти за злочинців. Сотки дітий большевицькі шпіони загнали зі шкіл до криміналів. Сі школи, їх учителів і учеників, рабується з одежі, обстанови, книжок, їди, просто з усего, щоби сего всего подостатком мали „показательні школи", котрих діти мають парадувати перед чужими гістьми для отуманення заграниці.

Як з сього видно, большевики не цофнулися навіть перед уживаннем дітвори для цілий своєї пропаґанди. Вірні езуїтській засаді: „Ціль освячує средства", вони не побоялися навіть нищити діточе щастя, здоровля, життя, щоби лише надурманити поза границями краю прихильників для себе. З усіх скандалів большевицького уряду се звірство супроти немічних дітий без пересади являється найстрашнійшим скандалом московського комунізму.

ПЕРЕД ПРОЦЕСОМ ФЕДАКА.

Звільненнє частини арештованих. — Коли відбудеться процес? — Характеристика головних обжалованих. — Оборона. — Фінансованнє процесу

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

Минуло вже півроку, відколи перед львівським ратушем пролунали стріли Степана Федака, а справа про той замах досі ще мандрує з канцелярії до канцелярії й від одного польського урядника до другого. А молоді мученики за українську національну справу, Федак і кільканадцять його товаришів, усе ще поневіряються в лапах у польських катів і ніяк не дочекаються того моменту, коли-ж то над ними винесе свій вирок славнозвісне польське „правосуддє".

Відволіканнє процесу набрало такого скандалічного характеру, що самі польські власти ніби нарешті „засоромились" і дня 8. березня випустили з тюрми 6 українських студентів, 1 студентку та 1 українського полковника, свого часу арештованих у звязку зі справою Федака. Випущені суть: студентка Анна Залужна, полковник армії УНР. Микола Секрет і студенти Володимир Кирилович, Роман Зелений, Володимир Бачинський, Степан Миколайко, Іван Поритка та Микола Креховецький.

Усі звільнені просиділи в тюрмі від 5 до 5½ місяців. Суд у своїй офіціяльній постанові мотивує їх звільненнє тим, що „обжаловані суть молоді люде, для котрих дальший побут у вязниці може мати згубні наслідки й принести їм дошкуляючу шкоду як у продовженню студій, так і під оглядом заробітку"... Подумаєш, яке милосердє раптом напало на польських суддів! Пять з половиною місяців вони спокійно дивилися на страждання цих 8 невинних мучеників, а тут раптом згадали, що „дальший побут у вязниці може для них мати згубні наслідки"!...

Коли львівський апеляційний суд так дбає про „продовженнє студій і заробіток" арештованих українських студентів, то чому він не випустить, не кажучи вже про самого Федака, тих 10 студентів, які ще й нині зістаються в арешті? А коли їх не можна звільнити, то чому їх справа не призначається до слухання в суді? На ці запитання й сам польський суд не може дати відповіди, бо довкола справи Федака польські наїздники заплутали такий вузол, що й самі не годні його тепер розвязати.

Після відомости, які я одержав безпосередно з краю, польські власти вагаються тепер між двома протилежними бажаннями що до справи Федака. **Політичні інтереси диктують їм можливо тиху ліквідацію процесу, бо голосний процес з багатьома обжалованими та великим числом оборонців неминуче зверне увагу цілого світу на неможливий стан річей у Східній Галичині.** Такий процес-монстр дасть нагоду Українцям піднести перед цілим світом протест проти польського окупаційного режіму й покаже всім і кождому, що українська людність не мириться з тим режімом, який тримається тільки брутальним насильством. А Поляки-ж запевняють цілий світ, що в Галичині все спокійно, що одинокою впливовою партією серед галицьких Українців є „партія Твердохліба та Яцкова" й що взагалі ніякого українського питання в Галичині „нема, не було й не буде"!

Та, з другого боку, ненависть до Українців і славнозвісний польський темперамент штовхають Поляків саме до того, щоб утворити процес-монстр, щоб заплувати в процесі якомога більше осіб, і то по можливости видатних, і щоб кінець-кінцем помститися на Українцях ще цею судовою дорогою. Як би їм, напр., хотілося засудити на кілька літ вязниці проф. Василя Щурата, д-ра Степана Федака чи д-ра Льва Ганкевича! Тому вони спочатку й повели справу на дуже широку скалю: приточили до неї справу військової орґанізації, справу таємного університету, справу „Волі", поарештували силу осіб, посортували обжалованих на головних і другорядних, на провідників і виконавців, — словом підготовляли процес-монстр.

Останніми часами, як видно, політичні міркування всетаки беруть гору над побудами хижацького темпераменту. Особливу ролю тут відограла близька ґенуезська конференція, для якої протиукраїнський процес-монстр у Львові був би зайвим причинком, щоб звернути увагу на ненормальний стан річей у Східній Галичині. Тому задуманий зпочатку в таких ґрандіозних розмірах процес Федака нині помалу зужується й обмежується. Давнійше випущено старших Українців, тепер випущено 8 молодших участників, а незабаром можна сподіватися звільнення ще кількох студентів.

Але всіх арештованих Поляки ні за яку ціну до суду не випустять. Нині в тюрмі ще сидять, крім Федака, студенти Михайло Матчак, Василь Кучабський, Дмитро Паліїв, Остап Коберський, Богдан Гнатевич, Білецький, Горобйонський, Зибликевич, Штик і Яреміїчук. Останніх пятеро ще можуть сподіватися досудового увільнення, але ні в якім разі перших пятеро. Особливо цупко тримається обвинуваченнє за Матчака, Кучабського, Паліїва та Коберського, бо з них прокураторія зробила головних провідників та орґанізаторів замаху, так що в їх руках Федак мав нібито бути лише виконавцем і сліпим знаряддєм.

З огляду на ту ролю, яку ці студенти мають відограти в процесі, не буде зайвим подати тут їх короткі характеристики.

Михайло Матчак, 28 літ, син селянина з Дрогобиччини. Був підчас війни поручником УСС, відтак попав до російського полону й потім поступив до СС. Там відогравав незвичайно велику ролю як особистий адютант полк. Коновальця, брав участь у повстанню проти гетьмана і в боях під Мотовилівкою був ранений. По катастрофі був якийсь час закордоном, а р. 1920 вернув до Галичини, де розвинув особливо широку працю в студентських орґанізаціях. Людина з залізною волею, він відограв велику ролю в зорґанізованню українського студентства й таємного українського університету.

Василь Кучабський, 26 літ, син народного учителя з Щиреччини. Був так саме четарем УСС, попав р. 1916 до російського полону, прибув під час революції до Київа й вступив до СС, де був осавулом, а один час навіть командантом дивізії. Жив потім у Стокгольмі й Празі, а р. 1920 вернув до краю. Має кольосальну ініціятиву й силу ідей. Між иншим йому належить детально розроблений плян „ірляндизовання" Східної Галичини, а також ідея переведення збірки на університет у той спосіб, що кожде господарство дало літру збіжа. Працював у Горожанськім Комітеті, як референт американських справ, бо добре знає анґлійську мову. Брав також участь, як співробітник, в „Українськім Вістнику".

Дмитро Паліїв, 30 літ, син священника. Поручник УСС і особистий приятель першого західно-українського військового міністра Вітовського, якого був незмінним адютантом. Відтак перейшов до Начальної команди, де був адютантом ґен. Тарнавського. Був увесь час з галицькою армією на Україні, а коли Галичане перейшли до Денікина, то провадив політичну акцію на користь поновного зєднання Галицької армії з армією Омеляновича-Павленка. Під большевицькою владою мало не зістав розстріляний за зносини з „боротьбистами". По червневій катастрофі попав до польського полону в Тухолі, відтак повернув до Галичини, де ввесь час працював у студентських орґанізаціях.

Остап Коберський, 27 літ, син селянина з Самбірщини, був сотником УСС, був тяжко ранений у боях з Москалями ще за австрійських часів, не має правої руки. Мимо сего служив далі в Галицькій армії по головній канцелярії. Повернувши до краю, працював у Горожанськім Комітеті та в студентських орґанізаціях. Незвичайний ідеаліст.

Такі суть головні обжаловані. Сидять вони в тюрмі окружного суду при вул. Баторія й тримають їх незвичайно остро. Та найострійше тримають самого **Степана Федака.** Сидить він у келії ч. 17, у тій самій, де сидів колись Січинський. Стало його охороняє військова варта з 6 жовнірів, і зноситися з ним можно тільки через команданта тої варти. Поачення він має тільки один раз на два тижні, хвилин по 10; і то лише в присутности цілої варти та судді. Від ран він вже вилічився, зісталися тільки на голові знаки від 7 тятих ран і шрам на лиці між носом та вусами. Почуває себе спокійно й спокійно очікує процесу.

Коли-ж той процес нарешті відбудеться? Остаточно сього й нині сказати ніхто не може, але оборона до процесу вже готується. Справу оборони взяла в свої руки українська адвокатська палата, до якої зголосилися на цей процес усі українські й москвофільські адвокати Галичини. Палата призначила для кождого обжалованого двох оборонців, вибравши найкращих. Степана Федака боронитимуть д-р Загайдевич із Перемишля, відомий з процесу 101, й д-р Грушкевич (москвофіл); перший виголосить головну оборончу промову й ербе на себе політичну оборону, а д-р Грушкевич боронитиме Федака в справі атентату й морду.

У краю, таким чином, робиться все можливе, щоб процес не застукав українську суспільність непідготованою й щоб справа Федака, чи „справа Федаківців", як її називають Поляки, відограла свою ролю в ділі визволення Східної Галичини. Це, розуміється, висуває на перше місце **справу фінансовання процесу.** А що край є вбогий і сплюндрований, то в цій справі він сподівається допомоги від заможнійших американських орґанізацій та поодиноких краян.

Наша американська еміґрація, відома своєю готовістю як найширше йти назустріч усім національним потребам старого краю, певно й тут відгукнеться на розпучливий клич, що лунає зза ґрати польської вязниці. Тільки з цею поміччю треба квапитися, щоб вона не прийшла запізно!

Берлін, 13. березня. **Радянин.**

НЕ ТРАТЬМО ВІРИ!

**Браття! Ви в боях кервавих стояли,
Пять літ страдали без міри,
До вас я кличу: „Ще ми не пропали!
Не тратьмо віри!"**

**Не тратьмо віри, що правда поборе,
З лихом настане розплата.
Що кулі зрили, леміш рівно зоре, —
Земля багата!**

**Вона зародить пшеницю на славу,
Щаслив, хто зерно сіє!
Брате мій, в нашу справедливу справу,
Не трать надії!**

**Ворог воює мечем в брехні кутим,
Вожд його: грабіж чужого,
В бою з народом здоровим, невгнутим,
Він, ні-до-чого.**

**Замісць наживи, маєтків і слави,
Поллються крови ріки,
Він своє імя тільки обезславить
На віки й віки!**

**Хто брата свого краде чесні труди,
Нівечить волю народу,
Хай він проклятий цілим світом буде
З роду до роду!**

Богдан Лепкий.

ДУМКИ НА ЕМІҐРАЦІЇ.

(Спеціяльна кореспонденція „Свободи" з Европи).

Еміґрація, хоч як вона сумна собою, має тільки доброго, що неодно здалеку краще бачиш ніж дома. Дома повні руки щоденної праці і голова повна буденних гадок і турбот. А сидячи на чужині, ти заєдно думаєш про рідний край, про його злидні й горе і здалекої перспективи глядиш на причини наших невдач.

От так думаю я над тим, чому Чехам, Полякам і другим народам прийшлося куди лекше добитися до власної держави, ніж нам.

Доля сплела нас і скувала з Поляками протягом кількох століть і тому в першій мірі насувається питання, чому Поляки мають нині свою Польщу, а ми України не маємо? Поляки не тільки зібрали до купи цілу свою землю і весь свій нарід, але ще й чужих земель набрали тільки, або й більше, що мають своєї власної, а ми нині не маємо й одного повіту, про котрий моглиб сказати, що він наш і в наших власних руках. Ми нині не маємо навіть шматка землі, котрим правилиб наші люде. Ціла наша земля покраяна, пошматована, вона стогне у ярмі чужинців: большевиків, Поляків, Румунів і Чехів.

Чому це так?

Скаже хтось: а це не штука було будувати Польщу. Полякам помагала антанта.

Це правда, та не вся!

Бо властиво, не антанта, а Німці визволили Польщу з царського ярма і тіїж самі Німці пішли були також помагати ґетьманові Скоропадському будувати Україну. Але ми не мали кращої роботи, тільки підняли повстання і близько пів міліона німецького жовніра, найкращого в світі, розоружили й прогнали. А він здебільшого й до нині міг був остатися на службі українського населення, щоб недопустити до большевицької інвазії і до нашої власної анархії.

Поляки, коли Німці правили Варшавою, поступали політично. Була партія, котра ніби то йшла їм на руку, була й така, особливо за границею, котра заздалегідь переговорювала з антантою. Вони асекурувалися на два боки. Німці помогли їм прогнати з Польщі Москалів, Антанта помогла прогнати Німців. І тепер вони панами не тільки на своїй землі, але й на загарбаних просторах.

Поляки виявили куди більше політичного хисту, ніж ми. І в них були соціялісти з Дашинським на чолі, але це були соціялісти польські, не меньші патріоти від вшехполяків. Вони не робили повстання, ні тоді, як у Варшаві було правительство Кухаржевского, ані тоді, як на чолі Польщі стояв протеґований Америкою пяніст Падерескі, а вшехполяки не роблять повстання тепер, коли начальником польської держави єсть соціяліст Пілсудскі.

Польські пани, шляхта, ксьондзи й більшість інтеліґенції хотіли й хочуть короля, але вони не діти, не кричать: „давай нам його зараз!" Вони вміють загальну справу поставити вище своїх особистих бажань. Вони перше забезпечать свої границі, скольонізують військом і мазурами українські землі, наладять фінанси, суд, адміністрацію, шляхи, а тоді стануть сваритися, чи короля їм треба, чи президента.

А ми?

Ми різали теля, котре ще не вродилося. Ми не виждали, аж буде в нас певна армія, комунікація, добра адміністрація, одним словом: держава, — лиш зробили повстання й добилися тим повстанням до того, що тепер єсть.

Чомуж це так? Не вжеж польський народ мудрійший, хоробрійший, більш інтелектуально розвитий, ніж український? Нічо подібного. Наш селянин безперечно і здоровійший і більш талановитий від польського, наша молодіж виявила безпримірний патріотизм; тільки саможертв, тільки лицарства не проявив мабуть ніоден народ у світі, що наш, особливо Галицькі Українці. Де вони не билися, якими шляхами вони не ходили, де своїх голов за Україну не клали?

Але жертви ці переважно ішли на марне.

Нам бракло політичного й дипльоматичного вишколення. За ввесь час нашого державного будівництва ми не спромоглись ні на одно міністерство, котре відповідалоби свому великому завданню. Ми не післали за границю таких послів-дипльоматів, котріб могли витворити конкуренцію з дипльоматами-ворогами. В краю бракло нам людий великої міри, котріб прибрали до рук ті безчисленні нитки всіляких справ, звязаних з будуваннєм держави, щоб вони не заплутувалися й не рвалися, так як це у нас було.

У нас було за мало інтеліґенції і тая інтеліґенція була розполітикована, але політично не зріла. Це були партійники — а не державники.

Особливо молодші з них за багато думали про себе. Їм здавалося, що вони всі розуми поїли. Студентів робили послами, **безвусих хлопців висували на такі становища, на яких у других народів стоять сивоголові мужі.**

І морально тая інтеліґенція не витримала проби. **Тільки скандалів, що було з нашими дипльоматами жадна дипльоматія у світі не мала.**

Прикро роздрапувати ще свіжі рани, — але й мовчати годі. Факт єсть, що деякі бувші посли, кооперативи й иньші достойники глядять у будучність безжурно; в них єсть доляри, фунти штерлінґів, у їх жінок єсть перли й гермеліни, а цілі ґурти людий і заслужених і талановитих і пильних, ходять як нищі, а молодіж не має даху над головою, а лицарі наші голодують по всіляких Йозефштадах та других чужих таборах.

Як хочеш добути гроші на добродійну ціль, то мусиш дати баль, або равт у якому там Кайзергофі, або в Бурґу, бо ці панове хочуть показатися світови, а їх жінки хочуть похвалитися пишними одягами, але так дати щоб ліва рука не знала, що права дає, вони не вміють. Такі ми патріоти!

Та скаже хтось: „тепер про долю народів рішають сами народи!" Брехня! Рішають Лойд Джорджі, Вірти, Пуанкаре, Таке Йонеску, Бенеші et comp. А рішають тим краще, чим більше інтелекту й політичного вишколення стоїть за ними. **Навіть судьба большевицької Росії не лежить в руках робучого народу, а в жменях тої кліки, що їй на імя: Троцкі, Лєнін, Дзержиньскі і Радек.**

З тим треба числитися і не захочувати чогось, чого нема в світі. Терба нам більше інтеліґенції, більше національного духа і більше політичного вироблення. А менше політиканства і цього партійного закурічення, котре робить нас прямо смішними, а нашу народню справу провадить туди, де вона тепер, — на дно пропасти.

І ще одно: треба нам більше характерів!

Науки наберешся в школі, вишколення дасть тобі заграниця, а **прінціп характерности мусить бути поставлений, як щось конечного й неминучого, нашою опінією загальною, в родині, в товаристві, скрізь.**

Без реставрації нашої моралі й етики, без людий з кріпкими й певними характерами не зайдемо далеко!

Ф. Крегул.

ВАСИЛЬ БІЛИНСЬКИЙ.

З ПЕРШИХ ДНІВ МОГО ПОБУТУ НА ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ.

(Спеціяльна кореспонденція „Свободи" з Галичини).

Калуш, 28. лютого, 1922.

Коли приїхав я при кінці січня 1918 року на Велику Україну, а саме в Слобожанщину, докладніще — в її центр Харків, то застав там трагічну боротьбу українського народу з північними „мовковсько-більшевицькими наїздниками, які „на вістрях списів" несли „освободження" українському пролетаріяви. Попав я сюди як раз в переломову хвилю. Січень 1918 року, позначив собою кінець доби українського національно-революційного романтизму, добе найріжнородніщих урочистих національних маніфестацій, заяв, зіздів, постанов, та довжезних, палким почуттєм національної любови пронизаних резолюцій, як проявів тогочасних настроїв, почувань та бажань. Посеред тих загально-національних радощів та підйомів, роздавалися часто заклики до праці для вільної України та клятьба в першій потребі стати її в поміч, хочби з жертвою останньої каплі крови.

Були це слова. Січень зажадав вчинків. На жаль словам не дорівнали вчинки і лютий ворог морем розіллявся по широких степах дорогої нашої України. Грабіжі, морди, насильства, руйнування всього цінного, дика рознуздана вакханалія, цілковита самоволя колишніх тюремних злочинців, густою млакою вкрили Україну, творячи з неї справжне пекло на землі, країну божевільних, де не почувається ніякої сталої влади, але де кожен ю необмеженим паном життя і смерти других, коли тільки узброївся до зубів та зібрав коло себе ватагу подібних собі пройдисвітів. Не сила словами передати, що ділося на Вкраїні при першій інвазії комунистів. Мало слова: дика анархія. Треба було на власній шкірі пересвідчитися про благодать комуністичного раю. Я певен, що багато дуже багато з тих закордонних українських робітників, які попали в комуністи, на Великій Україні сталиби завзятими його ворогами.

В боротьбі з Центральною Радою, тим правним господарем української землі, уживано неперебірчивих засобів. В народ комуністичні агітатори пускали, що Центральна Рада є буржуазна і ворожа простому народови, в генеральному секретаріяті сидять самі генерали, які настановлять українського царя і таких иньші ганебні клевети, а щоби притягти на свою сторону ліві обмосковлені українські елементи та замаскувати національний характер веденої боротьби, буцімто тільки, соціяльної, створено в Харкові, цьому сучасному кублі і твердині русифікації на Лівобережу, теж „українське" комуністичне правительство з офіціяльною назвою „Центральний Исполнительний Комитет Украйни". По уличному звали цей комітет, від початкових букв офіціяльної назви, „Цикука". Оця „Цикука" з пятьма своїми членами не-Українцями, в хвилю нового приїзду, оголосила себе в Харкові, по вказівкам з Москви, найвищою владою „рабочих і крестян Украйни", а на Київ послала була московські полки вигнати Центральну Раду. Про перебіг боротьби цілими днями вигукували по вулицях Харкова наймані комуністами розносчики газет, розуміється на російській мові. Кожного дня, ще на кілька днів до дійсного упадку Київа викрикували комуністичні агітатори на вуличних мітінгах про вхід комуністичних військ у Київ і утечу Центральної Ради. В газетах (виходили тільки комуністичні) вписувано ріжні брехливі очерніюючі звістки про тодішних українських чільних діячів. Тут вперше довідався я про „великі революційні заговори" в Австрії, Німеччині, Франції, а також Америці. З найбільшим запевненнєм писали тоді тут комуністи, що цілий світ на передодні революції, бо „валяться трони, гине влада буржуазії і сходе сонце комунізму" — як горячково передавано тоді — „всім, всім, всім".

Брехня, нахабна брехня повівала з кожного комуністичного слова. Тут вперше зрозумів я, як важко є боротися з цими витресованими демагогами товпи. Сипали обіцянками мов горохом, ловлючи тим недосвідчені темні маси. В тому лежав секрет їхньої перемоги. Перемога ця тісно, мов риба з водою, єдналася з нечуваною анархією. Не було тоді на Великій Вкраїні одного фактичного всевладного центру більшевиків, бо харківської „Цикуки" ніхто не слухав. Навіть харківська робітничо-селянська рада оминала її, признаючи над собою одну тільки Москву. Ажця остання мусіла саму поучувати її і иньших їй подібних, про „потребу" окремого українського правительства. Слідом за цим „украинским" правительством, появилися правительства „республики Донецького кряжа" „кривого рога" і т. д., а що „забракло" для них комісарів, то вони закрилися. Комуністи на Вкраїні, рекрутовані з елементів чужих національно, або сильно обмосковлених автохтонів, відносно українського національного питання та і самої України, не знали з початку на що рішитися. Накінець більшість з них заявила, що не треба їм ніякої України, вистарчить одна Росія, і коли тільки зліквідують Центральну Раду, то негайно здіймуть вивіску „Украйна".

Тому нічого дивного, що переплутано справи культурно-національні з політичними і поспочато нагінку на все українське. І так в Харкові в першу чергу зачинено харківську Просвіту, клюб, газету „Українське Слово", а всякого чим небудь причетного до Центральної Ради, арештовувано і розстрілювано. Таким чином в перший раз в часі революції спиналося українське життя і шукало підполя.

Що до загальних втрат при першому наїзді комуністів, то найбільше потерпіли міста. Селові пізніше вже прийшлося нести „лютеє бремя" комунізму. Особливо великі міста як Харків, Київ вперше засмакували тоді більшевицьких реформ. Порозбивано і пограбовано склепи, обдерто всі кращі доми, понищено та поламано на паливо меблі, повибивано вікна, повиламувано двері і т. ин. Домів таких в перших днях свойого побуту, багато бачив я в Харкові. Зі смерком все потапало в темряві. Ушкоджено електричну стацію і позбавлено тим місто світла. Нічні грабіжі по вулицях робили комінікацію неможливою, а вломи і убийства по домах клали життя мешканців на волосок. Склепів ніде не було видно, а так само і ресторанів. Де-не-де тільки по міських закутинах, поміж каменицями продавали перестрашені крамарі свій крам. Робили це секретно, з страхом кожної хвилі втеряти свій крам.

Та найгірше була справа з харчами. Селяне не давали місту буквально нічого. Воно голодувало. Вже тоді багато тікало з міста на села. Тут перший раз познайомився я з вселильним паном — голодом.

З Досвітнім опинився я в одному з харківських готелів. Почали ми вишукувати декого з харківських українських діячів та інформуватися про місцеве українське національне життя. Так зайшли ми до професора Багалія, старого працьовника на полі української історії і тодішнього голову харківської Просвіти. З жалем росказував нам про закриття Просвіти та місцеві більшевицькі репресії. Шановний професор мав переляканий вид та дуже боявся більшевицьких халепи. Між иншим висловив бажання, щоб праці його на полі українознавства поширилися поміж українським громадянством в Америці. Відвідав я теж українську поетку Алчевську Христю. Як і все бадьора вірила в швидку утечу більшевиків з України. Зацікавила мене українська гімназія ім. Грінченка в Харкові. Створено її власними силами українського громадянства в Харкові ще при Центр. Раді. Більшевики грозили їй як „контрреволюційному училищу", але полишили її в супокою. Слід додати, що до 1918 року була це одинока українська середня школа не тільки в самому Харкові, але на цілу харківську губернію, величини за Східну Галичину. Звідціль можна собі уявити обрусілість цієї губернії.

Зайшов і до Хоткевича Гната. Живе у власному домі на харківському передмістю Москалівці. Від його це набільше довідався я про національне пробудження як в самому Харкові так і на провінції. Серед бідної обстановки, при численній сімї, не легко жилося йому, але проте охоче працював над цілим рядом популярно-історичних брошур з українсько-польської доби. Виходили в той час під одним спільним заголовком „Боротьба за визволення України". Була це популярним способом описана боротьба України з Польщею. Опріче цього багато працював він в місцевому університетському історичному архиві. Ладив теж до друку шкільний підручник української історії. Видавав теж „Українське Слово", що виходило тричі в тиждень.

Споміж культурних українських діячів, що пізнав я в перших днях свойого побуту в Харкові, згадати ще треба молодого О. Синявського, видатного місцевого фільольога та плодовитого популяризатора з царини української мови. Добрий лінгвіст, вже в 1918 р. разом з професором Сумцовим викладав він в харківському університеті українську мову.

Між иньшими познайомився я з декотрими харківськими українськими соціялістами-революціонерами і соціял-демократами. Партії їхні в той час вважали більшевики контрреволюційними, а багато членів пoарештовано. Цікаві були їхні погляди на нашу справу національну. З моєї балачки з декотрими харківськими ессерами та есдеками, особливо лівими, — виявилося, що в них на першому пляні соціяльні питання, вони вперше чергу „мусять бути „соціялістами", а потім вже „Українцями". Коли доказував я їм відворотне, ба й неприродне таке трактовання справи, бо вже з самої природи кожен по свойому вихованню мусить належати до якоїсь нації, а по друге, саме вже наше особливе національне положення вимагає від нас підвищення національного почуття, щоби ми ставили і полагоджували інтереси спершу загально-національної ваги, а коли вже ні, то ставили бодай вже проблему національну поруч соціяльної, а в ніякому разі не пишати першу позаду другої, то чназвали мене шовіністом, мало що не українським чорносотенцем, додавши, що мені як галичанинови не дивуються, бо по їхньому „всі галичане є шовіністами, і їм хоч царя дай аби тільки український". Дуже не подобалася тоді мені ота „широта інтернаціоналізму" лівих Українців, бо зачерпнули вони її з московської криниці. Не диво, що при таких поглядах, під московськими впливами розвинулося, особливо на Лівобережу, політичне москвофільство, партійна нетерпимість, вузкоглядність та жертва національної справи в користь химерам партії. Все це провалювало тільки як національну нашу справу так з нею і соціяльну. Треба було аж трохлітнього революційного досвіду, щоб наглядно виявилося це лихо.

На прохання харківських есерів прочитав я в довіреному українському, гуртку доклада про національне життя української еміграції в Америці. Для більшости несвідованою була такий розцвіт українського життя на еміграції, як він в дійсности там представляється. Партійні слухачі цікавилися партійними справами нашої американсько-української еміграції.

Що до вигляду самого міста Харкова, цього ключа до найбільше промислової частини всієї Великої України, а саме Донецького кряжа з його незмірно цінними покладами вугля, то в мирний час повинно воно виглядати гарно. Роскинене під і на взгірю, над річкою тоїх назви, з гарними чотиро- і пяти-поверховими будівлями, з красивими церквами, особливо Благовіщенською, збудованою в чудесному українському стилю, з величезними, хоча розбитими тоді склепами, трамвайними ліниями, електричним освітленнем, — Харків, що до краси та багатства, міг рівнатися з яким небудь західно-европейським містом.

В звязку з промислом в Донецькому кряжі, перед ним лежить світле майбутнє. Тому то він так важний для України і тим то треба буде всіх сил докласти, щоб він став справді українським.

Бо український він тільки географічно, щось як Львів, що лежить посеред українського моря з більшостю не-українського населення. Коли приїхав я в Харків, так дивувало мене, що всі мови тут чути, від російської — до хінської, тільки не українську. Довго-довго треба блукати по улицях цього „українського" міста, поки десь на передмістю зачуєте українське слово. З початку дивно мені було це, але потім, коли ліпше пізнав я історію цього краю, то і перестав дивуватися. Подивляв тільки відпорність українського елементу, що від часів Квітки зберіг в Харкові далеко більше українських національних признак, як на це позваляли царські утиски. Суто вкраїнського походження, хоча і став тепер московською оазою посеред українського моря, то стихійний процес дерусифікації вже почався. Тимбільше, що кругом його до 85% чисто вкраїнського населення. В українізації Харкова перешкаджає багато немісцевий, напливовий, головним чином з московіщини елемент, але і він уляже стихії життя.

По місячному побуті в Харкові з пропозиції Хоткевича виїхав я на національну роботу в донецький кряж, а саме Славянськ.

По дорозі приглядався я краєвидови. Безкраї степи з півдня, гарні ліси з півночі стелилися перед моїми очима. Слобожанщина, що займає майже всю нинішню харківську губернію, південну частину Вороніщини та Курщини, з своїм історичним осередком Харковом є одною з найпізніще заселених українських земель. До половини XVII. віку, цебто до Хмельниччини творила вона незалюднене „дике поле". Дикий звір з хижим татарином на переміну перетинали її степи. Споконвіку не початий чорнозем вкривався тоді височенною тирсою.

Споловини XVII. віку, від Хмельниччини почнаючи, населення Правобережжа знесилене безупинними війнами дома, цілими селами кидає рідні землі і переходить на Лівобережже, далеко за московську границю, на „слободи" шукати кращого та спокійнійшого життя. Так повстав цілий ряд важніщих міст Слобожанщини, як Харків, Суми, Валки, Вовчанськ, Старобільськ, Ізюм, а біля них повиростали села з хуторами. Так заселялися широкі, вільні простори дикого поля, перетворюючись в культурний край. Край цей, прозваний Слобожанщиною, а скольонізований виключно українськими виселенцями, до другої половини XVIII. віку мав свій козацький устрій принесений з Правобережжа і становив осібну, автономну одиницю. Поділений на пять козацьких полків підлягав московській зверхности. При великих земельних та природному богацтві жилося людям дуже добре, колиб не московська важка рука. Вона при Петрі І. і Катерині ІІ. скасувала слобожанські порядки, завівши панщину і російську адміністрацію. Тоді почалася велика русифікація цілого того краю. Тому то він зараз є найбільше обмосковлений зі всіх майже українських земель.

Новітнє містечко Славянськ, куди приїхав я після 10-ти годинної поїздки з Харкова, лежить в кітловині, окруженій узгірями Донецького кряжа. Є тут пару десятків фабрик і заводів (пр. содовий завод, солеварні і т. д.), купелеве місце а в додатку копальні крейди. Місто числило поверх 30 тисячів мешканців, більшість Українці. Український національний рух концентрувався тут коло місцевої Просвіти. Місцеві Українці зуміли правдами і неправдами підтримати свою Просвіту, та продовжувати в ній культурно-національну роботу. Мене прохали взятися за видавання тижневого, аполітичного, чисто культурного журнула Просвіти. Фонди на це були. Дозвіл від більшевиків дістали за хабарі (бутилка коняку і 500 рублів царськими). Вийшло 6 чисел. Кожне число проходило строгу більшевицьку цензуру, піддобрувану бутилкою міцної оковити. Щоб не торкати дражливої сучасности, друкувалися переважно історичні річі і відомости про Галичину. В просвіті була гарненька бібліотека українська, хор, українська школа для дітей, і справа культурна наладилася була тут доволі добре. З переходом одначе Київа в українські руки, більшевики і в Славянську вчинили велику нагінку на все українське. Закрили Просвіту, декого з Просвітян арештували, а в багатьох зробили жорстокий своїм поведеннєм нічний трус в хаті.

Комуністичного гніву зазнало теж і ціле місто. На початку свойого перевороту більшевики показували свої „реформи" спершу по великих містах, а в провінціяльні міста діставалися їхні зразки пізніше. Тому Славянськ почув на собі „комуну" аж при її відході. Багато заможнійших людей, а то і Богу духа винних біднійших, порозстрілювано. З містечка взяли насильно контрибуцію. Кращі доми порозбивано, а меблями підпалювано, або просто нищено, щоб не дісталися „буржуям". З 6 годин вечера „военне" а потім „осадне" положення, не позваляло нікому носа показати з хати. От тоді то починалися вломи, грабіжі і нічні насильства. Під позором шукання „контрреволюціонерів" та „буржуїв" темні особи господарили як хотіли. А місто з переляку тремтіло. Кожного ранку тільки й звістки, що того розстріляли, а он того зарубали, а того втопили під ледом. Не витерпівши накінець нервового терору у Славянську, після 5 тижнів втік я назад до Харкова, до якого підходили вже з трох сторін українсько-німецькі війська.

ПРОТОКОЛ

З РІЧНОГО ЗАСІДАННЯ ГОЛОВНГО УРЯДУ У. Н. СОЮЗА.

ЗВІТ ФІНАНСОВОГО СЕКРЕТАРЯ:

Фінансовий звіт є поділений на дві части, а іменно: від послідної 15. головної конвенції до кінця 1920 р., себто від першого жовтня 1920 до 31. грудня 1920 і друга часть від 1. січня 1921 до 31-го грудня 1921. Поділ сей виказавсь конечним тому, щоби на слідуюче оминути непотрібних уривань і справоздання виходили такі які подаєсь до Асекураційних Департаментів Злучених Держав.

Фінансовий звіт У. Н. Союза за час від 1-го жовтня 1920 р. до 31-го грудня 1920 р.

	Заг. прихід	Посмертний	Адміністр.	Резервовий	Убогих	Конвенційний	Народний	Сирітський	Моргечі
				ФОНДИ					
Жовтень	$19,238.74	$13,394.18	$2,785.92	$ 615.15	$ 593.65	$ 593.65	$ 356.19	$ 900.00	$
Падолист	23,949.25	13,999.02	2,727.05	1,024.13	597.47	586.60	355.41	4,159.57	500.00
Грудень	23,608.99	14,276.40	2,874.99	1,444.16	758.28	616.78	371.32	2,517.06	750.00
Разом	$66,796.98	$41,669.60	$8,387.96	$3,083.44	$1,949.40	$1,797.03	$1,082.92	$7.576.63	$1,250.00

	Заг. розхід	Посмертний	Адміністр.	Резервовий	Убогих	Конвенційний	Народний	Сирітський	Моргечі
				ФОНДИ					
Жовтень	$40,535.08	$ 6,350.00	$8,728.96	$	$2,910.00	$17,531.50	$2,535.12	$2,479.50	
Надолист	19,367.85	11,918.70	1,353.89		350.00		237.46	507.80	5,000.00
Грудень	19.702.28	12,050.00	4,674.47		400.00		234.40	2,343.14	
Разом	$79,605.21	$30,318.70	$14,757.32		$3,660.00	$17,531.50	$3,006.98	$5,330.71	$5,000.00

ЗІСТАВЛЕННЄ:

Готівка з кінцем місяця вересня 1920 р. була	$273,509.21
Прихід від 1. жовтня 1920 р. до 31. грудня 1920 р.	66.796.98
Разом	$340.306.19
Розхід від 1. жовтня 1920 до 31. грудня 1920 р.	79.605.21
Готівка з кінцем грудня 1920 р. остає	$260.700.98

Повисша готівка ульокована в слідуючих банках:

The National State Bank of Elizabeth, N. J.	$ 25.434.58
Peoples Savings & Trust Co., Hazleton, Pa.	23.702.82
Dime Trust & Save Deposit Co., Shamokin, Pa.	22.659.25
Hudson County National Bank, Jersey City, N. J.	25.127.74
Union Trust Co. of New Jersey, Jersey City, N. J.	24.211.68
National Bank of Shamokin, Pa.	8.969.08
Guarantee Trust & Save Deposit Co., Shamokin, Pa.	4.868.68
Market Street National Bank of Shamokin, Pa.	12.016.22
Germania Mutual Association, Elizabeth, N. J.	25.409.49
Peoples National Bank of Elizabeth, N. J.	17.771.60
Elizabethport Banking Co., Elizabeth, N. J.	25.630.31
Provident Institution for Saving, Jersey City, N. J.	14.560.66
Union County Trust Co. of Elizabeth, N. J.	30.338.87
Разом	$260.700.98

З днем 30. вересня 1920 р. У. Н. Союз мав на реальностях на перший моргеч	$ 41.720.00
Від першого жовтня 1920 р. до 31. грудня випожичено	5.000.00
Разом	$ 46.720.00
За той сам час сплачено моргечів на суму	1.250.00
З кінцем 1920 р. остає на моргечах сума	$ 45.470.00

БОНДИ.

З днем 30. жовтня 1920 р. У. Н. Союз мав інвестовано в бондах ..$237.647.00

Позаяк жадна зміна з бондами не зайшла, тому з днем 31. грудня 1920 р. остає ся сума не змінена.

Реальність У. Н. Союза (власний дім)	19.500.00
Позичка друкарні	23.000.00

ФОНДИ.

Фонд посмертний.

З днем 30. вересня 1920 р. фонд посмертний виносив	$292.568.94
Від 1-го жовтня 1920 до кінця 1920 р. вплинуло	41.669.60
	$334.238.54
За той сам час виплачено з фонду посмертного	30.318.70
Фонд посмертний з днем 31. грудня 1920 р. виносить	$303.919.84

Фонд резервовий.

З днем 30. жовтня 1920 р. фонд резервовий виносив	$141.525.92
Від 1-го жовтня 1920 до кінця 1920 р. вплинуло	3.083.44
Позаяк з сего фонду не було жадних розходів, тому фонд резервовий з днем 31. грудня 1920 р. остає	$144.609.36

Фонд адміністраційний.

З днем 30. вересня 1920 р. фонд адміністраційний виносив	$ 30.676.10
Від 1-го жовтня 1920 р. до 31-го грудня вплинуло	8.387.96
	$ 39.064.06
За той сам час виплачено з фонду адміністраційного	14.757.32
З днем 31. грудня 1920 р. фонд адміністраційний остає	$ 24.306.74

Фонд запомоговий.

З днем 30. вересня 1920 р. фонд запомоговий виносив	$ 11.504.63
Від 1-го жовтня 1920 р. до кінця 1920 р. вплинуло	1.949.40
	$ 13.454.03
За той сам час виплачено з фонду запомогового	3.660.00
З днем 31. грудня 1920 р. фонд запомоговий виносив	$ 9.794.03

Фонд народний.

З днем 30. жовтня 1920 р. фонд народний виносив	$ 3.694.61
Від 1-го жовтня 1920 р. до кінця року вплинуло	1.082.92
	$ 4.777.53
За той сам час виплачено з фонду народного	3.006.98
З днем 31. грудня 1920 р. фонд народний виносить	$ 1.770.55

Фонд конвенційний.

З днем 30. жовтня 1920 р. фонд конвенційний виносив	$ 17.531.50
Від 1-го жовтня 1920 р. до кінця 1920 р. вплинуло	1.797.03
	$ 19.328.53
За той час виплачено кошта 15. гол. конвенції	17.531.50
З днем 31. грудня 1920 р. фонд конвенційний виносить	$ 1.797.03

Фонд сирітський.

З днем 30. вересня 1920 р. фонд сирітський виносив	$ 97.874.51
Від 1. жовтня 1920 до кінця 1920 р. вплинуло	7.576.63
	$105.451.14
За той сам час виплачено з фонду сирітського	5.330.71
З днем 31. грудня 1920 р. фонд сирітський остає	$100.120.43

БІЛЯНС З ДНЕМ 31. ГРУДНЯ 1920 Р.

Єтан чинний.		Стан довжний.	
Готівка	$260.700.98	Фонд посмертний	$303.919.84
Бонди	237.647.00	„ резервовий	144.609.36
Моргечі	45.470.00	„ адміністраційний	24.306.74
Реальність	19.500.00	„ запомоговий	9.794.03
Друкарня	23.000.00	„ народний	1.770.55
		„ конвенційний	1.797.03
		„ сирітський	100.120.43
Разом	$586.317.98	Разом	$586.317.98

(Дальше буде).

ДОПИСІ

З ВИГОЛОДЖЕНОЇ УКРАЇНИ.

Ми одержали такий лист:

Катеринослав, 12. II. 1922.

Вельмишановний Редактор!

Як відомо по всьому світу, Російську Республіку, а з окрема Україну, навістив голод. Проживаючи на Україні, я ще раньше зруйнований війною, попав тепер у безвихідне становище. Скрайність мойого положення уже доволі характеризує те, що я одважився звернутися до Вас з цим листом.

Зруйнований матеріяльно, без гроша, без одежі, я стою, вкупі із жінкою і двома дітočками, в обіймах голоду. Бо за недостатком хліба ніякою працею неможна заробити стільки, щоби прокормити себе і сімю. Що почати? До злиднів вже дійшов, слідуючий стан — голодна смерть.

Тому я рішив звернутися з проханнєм до Вас, допомогти мені як-небудь в мойому становищі. Щасливі люде з голодуючої України, що мають своїх близьких в Америці, звертаються до їх, — в мене, на жаль, немає нікого і я звертаюся до Вас, до Українців: Поможіть мені!

З правдивою пошаною

Василь Атаманюк.

Адрес: Україна. Катеринослав, Колодязна вул. д. № 2. кв. 2. Василеві Івановичу Атаманюку.

—o—

ПЕНН АЛЕН НАЗАРЕТ, ПА.

На поміч українським жовнірам на вигнанню.

Братство св. Димитрія, 95 від. У. Н. Союза, зібрав з коляди 25 долярів для Українських Січових Стрільців, інтернованих в Чехо-Словаччині.

Колядою займалися слідуючі: Т. Гурин, Ф. Мазепа, Іван Чорній, Микола Сеник, Петро, Данило і Микола Гіль, Василь Прус.

Отсі жертводавці зложили свої датки: Ф. Мазепа, В. Хромий, В. Прус, М. Мельник і М. Гіль по $2.00; М. Романишин, Т. Гурин, Ф. Меч, І. Чорній, В. Мацко, П. Данило, С. Ковальчук, Ю. Бурута, В. Кріль і С. Яремчук по $1.00; Г. Дорошко, В. Морикин, Ол. Славіч, П. Згоба, М. Сеник, М. Клим і М. Морикін по 50 цнт.; Ю. Згоба 25 цнт.; дрібними датками $1.25. Разом заколядувалось 25 долярів.

Ті, що ходили з колядою, сердечно дякують всім жертводавцям, що не забувають за своїх братів на вигнанню від ката ляха. Правда, найшлись і такі люди, не так, щоб дали який цент, але ще й зганьбили. Але то їм все проститься, бо мали муншайн у своїй голові.

—o—

ШИКАГО, ІЛЛ.

Відділ 15. Січ ім. Б. Хмельницького на поміч Українським Січовим Стрільцям в Чехословаччині.

Сей відділ Січової Організації це одно з дуже діяльних товариств в Шикаго, яке заслугує на похвалу загалу.

Гуртуються тут всі, як молодші так і старші мущини — гуртуються тут також і дівчата та женщини, бо бачуть, що се товариство січове робить хосенну роботу так моральну як і несе поміч матеріяльну нашим голодним Землякам за морем. При ттідилі 15-тім гуртуєсь також молодеча Січ: хлопців і дівчат, які також помагають старшим в двигненню рідного народу. За примір нехай буде **коляда на січових Стрільців, якою зібрано $587,11.**

До тої суми доложив Н. Навроцький, що висилає гроші через своє бюро, $5.00, а з головної каси Січ. Орг. доложено $7.89. **Разом суму $600.00 вислано до Чехословаччини на руки д-ра Смаль-Стоцького.**

Честь Січовикам і Січовичкам відділу 15. Честь і молодечому відділови ,а особливо гим, котрі доложили труду і пійшли хата від хати з колядою на поміч голодним братам, борцям за волю України.

Щира подяка всім жертводавцям.

С. М.

Читайте українські книжки і газети, бо часте читанє веде до просьвіти, а просьвіта — се сила. — Пишіть по цінник книжок "SVOBODA", 83 Grand St., Jersey City, N. J.

ПОКЛИК ДО ЗЕМЛЯКІВ ІЗ ЗАЛОЗЕЦЬ, ПОВ. ЗБОРІВ

Родимці! Майже кождий з нас читає часопис „Свободу", де бачимо, як терплять наші братя під ляцьким ярмом. Много з них віддало не тільки майно, але і життя за Неньку Україну. Читаємо також, як провалять борбу з ворогом наші братя Українці, тут на еміграції. Подивіться любі товариші в часописі, за кілько тисяч розпродано бондів національної оборони та хто їх розкупив. А дєж ми є дорогі товариші? Чиж ми також не є синами нашого народу? Межи нами нема неграмотних, ми архуємося просвічені люди. Скажіть самі, чи не встид нам буде, колк ні один з нас не закупить бонду національної оборони? Позичка добігає до кінця. Ліпше пізно, ніж ніколи, бо пізнійше колись будемо жалували, але вже буде запізно. Большевиків межи нами нема, чого далисьмо доказ складаючи з дрібних жертв суму сім сот пятьдесять і шість долярів на церкву в Залізцях. Коли проте есьмо добрими синами нашої віри і церкви, то будьмо також добрими синами нашої Неньки України, котра закуті тяжким ворогом в кайдани, простягає до нас руку і благає помочи. До діла братя! По прочитанню сего поклику повідомляйте оден другого і приходіть до Михайла Тинецького, 271 E. Broadway в Ню Йорку. Старайтеся, щоби всі Залозецькі зложили, кілько хто в силах, грошей на бонди національної оборони і через „Свободу" вишлемо до Вашінгтону. Най другі люди бачать, що Залозецькі Українці не гірші від других.

П. Стахів.

EAST GALICIA IN ODD POSITION IN PLEBISCITE AREAS

Territory Is Under Control of Supreme Council, but in Hands of Poles, While Ukraine Enters Its Claims

East Galicia, part of Austria-Hungary before the World War, now claimed by Poland and Ukraine, occupies a peculiar position among the proposed plebiscite areas. Most of them have either been given under mandate or actually voted on, but East Galicia still, in theory, is territory under the control of the Supreme Council but temporarily in the hands of Poland. Because both claimants to it desire quick action the council may decide its status at an early meeting.

This one-time patch of the old Austrian Empire is the subject of the following bulletin issued by the National Geographic Society:

"In finding herself under Polish control East Galicia is experiencing nothing new, though Poland as a state has been resurrected only a few years. Under the Hapsburgs East and Western Galicia were administered as a unit, and the Poles of the west slightly exceeded the Ruthenians of the east. Then, too, landlordism was developed on a basis approaching feudalism, and many of the landlords to the Ruthenians were Poles. Finally the finances of the east, largely controlled from the city of Lemberg, were chiefly in Polish hands. Because of these conditions, though East Galicia is predominantly Ruthenian, it was under Polish control. Galicia as a whole, in fact, was often looked upon as the Polish section of Austria-Hungary, and from 1869 the Poles had permission to conduct the government of the entire province in the Polish language.

"When the World War was over East Galicia set itself up as a republic, elected a president and began affiliations with the Ukraine over the old Russian line to the east. This association was due to blood, language and religion, for in these three respects the Ruthenians and Ukrainians, or more properly the Ukrainians of East Galicia and Ukrainia, are virtually one. Before the partition of old Poland in 1772 'East Galicia' was known as 'Western Galicia.' Then the Austrian-Russian boundary line was erected between the two areas and has remained ever since.

"East Galicia is about half the size of present Austria and is a rough rectangle something more than 100 miles in each direction. Its southern line is formed by the Carpathian Mountains at a place where some of their peaks reach the perpetual snow line. East Galicia is thus cut off from the warm winds of the south, and so has a rigorous climate. A tributary of the Dniester River is the only geographical feature which divides it from the present Ukrainian republic, while between it and Poland the line is one of blood and language rather than of geography.

"One factor that may have some bearing on the giving of East Galicia's hand to one of her two suitors is the fact that she is a 'petroleum heiress.' If the Baku field south of the Caucasus Mountains be considered in Asia East Galicia has the only paying supply of petroleum in Europe except that in Rumania. A few years ago the output from the wells near Lemberg constituted about 5 per cent of the world production."

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".